

BENEDEK SZABOLCS: AZ ÉLCSAPAT AVAGY TANÁCSKÖZTÁRSASÁG 1919. BUDAPEST, PONT KIADÓ, 2009.

Benedek Szabolcs az egyik legtermékenyebb kortárs magyar író. Hogy pontosan hol helyezkedik el a kialakított kánonban, nehéz lenne megmondani. Annyit azonban biztos állíthatok, hogy Az élcsapat... című regénye az utóbbi évek egyik legizgalmasabb, legszórakoztatóbb, legelgondolkoztatóbb, legtanulságosabb könyve. Mivel indoklom állításomat? Kiválóak a mondatai: se nem hosszúak, se nem semmitmondóan rövidek, se nem archaizálóak, se nem moderneskedők, se nem ironikusak, se nem komolykodók. Nem irónia, hanem a humor jellemző rájuk. Ez különben igaz az egész regényre. Szerzője megtalálja azt a hiteles elbeszélői szempontot, ahonnan a magyar történelem egyik sokat vitatott időszaka, 1919 elején a második világháború utáni szétbomlás és újjáépítés korszaka lezajlik. Az eseményeket a forradalmi élcsapat egyik képzeletbeli tagja meséli el, 1919 februárjától, az Élcsapat hatalomra kerülésétől az augusztusi vonatra szállásukig, amikor Bécsbe menekülnek. Nem tudjuk név szerint az elbeszélőt azonosítani, de mindez nem szül bizonytalanságot. Sőt, mivel felmerül, hogy nem csak egyetlen elbeszélő történetét halljuk, az elbeszélése ettől csak hitelesebbé válik. Azok a túlzások is, amelyek a fogalmazásában a forradalmi, változást akaró szenvedélyt tanúsítják, ettől a többszemponúságtól elfogadhatók lesznek, sőt, erősítik a narrációt. Fontos észrevétel, hogy kollektív beszámolót olvasunk, jelen vagyunk egy kollektív visszaemlékezésen, ahol az emlékezők sorra elmondják, néha egymás szavába vágva, miként mentek keresztül. Beszámolnak az eseményekről, és arról is, milyen gondolatok mentén igyekeztek alakítani őket. Azt is elképzelhetjük, hogy valamelyik hangulatos bécsi kávéházban mesélnek az emigrációban élő bukott forradalmároknak, és ez a környezet tompítja a véres események durvaságát és embertelenségét. Van valami elnéző szelidség, rezignáltság a legkegyetlenebb alakokban is: „Olyanok ezek, akár a harci mén – magyarázta Korvin Ottó. – Ha vérszagot éreznek, azonnal megvadulnak. Ha meg nem éreznek vérszagot, akkor kirúgják az istálló oldalát. »Kun Bélának elsőként az jutott eszébe, hogy Korvin Ottó bajosan találkozhatott még harci ménnel, lévén, hogy vézna teste és a púpjá miatt nem sorozták be katonának.«”

A könyv nem hoz semmilyen irányú, semmiféle ideológiával nem egyezkedő ítéleteket. Nem mondja, hogy ez rossz oldal, az jó oldal. Nem emel senkit a többiek fölé. Tényeknél marad, miközben egyáltalán nem száraz dokumentumregény. Benedek Szabolcs elkerüli a történelmi regények csapdait, a szempontok tükröztetésével, az elbeszélő személyének megsokszorozásával, a kortárs ideológiák kizárásával magával ragadó, sodró, lendületes elbeszélést hoz létre. Az események menetét valóságosan befolyásoló apró epizódokat a történelemkönyvek semmitmondó adattára, eseménynaptára fölé emeli. Jellemző, ahogy a magánszférát megjelenti: az Élcsapat tagjainak feleségei az elbeszélő számára szintén az Élcsapat tagjaiként, harcostársakként jelennek meg, és bár szó kerül a magánéletükről, ezek a jelenetek nem lépnek ki a könyv szikáran dokumentum jellegű szerkezetéből.

A könyv szerkezetét talán még a mondatoknál is fontosabb kiemelni. Sehol egyetlen túlzás, sehol egyetlen elbizonytalanodás. Tökéletes szerkesztés, ezt lehet rá mondani. Az elején elindulnak az események, és végig lineárisan halad az elbeszélésük is. De mégsem sématis ez a forma, hiszen az elbeszélői szempontok mellett és azokkal együtt a helyszínek is változnak, valamint a külső és belső történések is (példának okáért amikor Szamuely véres bosszúhadjárataról olvasunk, közbeékelődnek a budapesti események, amelyek közé szintén beékelődnek a lelki és gondolati futamok, anélkül, hogy ez kizökkentené a fősodorbeli elbeszélést).

Minden emberi ebben a regényben, ez a legtalálhatóbb jelző illik rá. Emberi a rossz is, a jó is. Nem kelt ellenszenvet a gaz forradalmár, sem az áruló. A szöveg semleges marad, hiszen az elbeszélőnek nem kell bizonygatnia, milyen jó emberek voltak hősei, helyzetéből adódóan feleslegesen agítalna azzal, hogy nem voltak bűnösök, ugyanakkor arra sem törekszik, hogy bennfentesként lerántva a leplet, a világ elé tárja a gaztetteket. Minden benne van ebben a könyvben, amit a korszakot kutató történészek is felsorolnának, a hazatérő rongyos és éhes katonáktól, a tehetetlenségében kapkodó, hol ezzel, hol azzal egyezkedő Károlyi Mihálytól a románok bevonulásának örvendő fehérekig, az antant sunyításától a sikeres felvidéki hadjáratig, illetve az utóbb elhibázottnak minősülő kivonulásig, a kétes paktumoktól a kétségtelen bizonytalanságig, Szamuely vérengzésétől a fehérek bosszújáig. „Nyilván nem olvas újságot, pedig azok már egész életrajzomat megírták. Szóval, nem tudta, hogy katonaviselt ember vagyok, mi több, a frontot is megjártam. Rám emelt egy karabélyt, mire azt mondtam: »Százados, ha le akar puffantani, előbb nyissa ki a závarzatot. Megmutassam, hogy kell?« Erre a körülöttem állók röhögni kezdtek, még többen pedig megéjleneztek. Aztán az is lehet, hogy páran tényleg lövöldöztek, de én azt a nagy ovációban nem hallottam, és különben is, az csak amolyan levegőbe lövöldözés volt, jókedvből, indulatból. Az orosz elvtársak is csinálnak ilyen politikai gyűlések idején” – meséli magáról Kun Béla.

Mindent tud az elbeszélő, tökéletesen tájékozott, mégsem válik szószátyárrá. Az íròkkal találkozó Kun-epizód is benne van a könyvben, jelen van Krúdy, Osvát, hiányzik Babits, Móricz. Kosztolányi is megérkezik, természetesen Karinthyval, ugyanúgy, ahogy a korabeli cikkekben a látogatásról szó esik... Át lehetne allegorikus jelenetvé színeztetni, amolyan allegorikus tablóvá, ám a beszámoló erényeként a mesélő megmarad a könyv visszafogott hangnemében.

A regény nem szeretne semmiféle tanulságot levonni az elbeszélő történetéből. Én sem tudnék semmi hasonlót megfogalmazni. Talán maga az elbeszélői mód, a regény derűs és világos érzékenysége, a kialakuló forma a legkörülrhatóbb tanulság a recenzens számára.

Kategoria: Téma

Denumire autor: Lőrincz Adél

Látó Szépirodalmi Folyóirat